

Ingvar Ambjørnsen

eddy waumans

Ingvar Ambjørnsen werd in 1956 in Larvik geboren. Op 18-jarige leeftijd verliet hij het ouderlijk huis en had verschillende jobs voor hij voltijds schrijver werd. Ambjørnsen woont sinds het midden van de jaren 80 in Hamburg; hij is getrouwd met Gabriele Hæfs, één van de belangrijkste Duitse vertalers van Noorse literatuur.

Ambjørnsen debuteerde in 1981 met 23-salen, een roman gebaseerd op zijn eigen ervaringen als hulpverpleger in een psychiatrische instelling. Zijn echte doorbraak kwam er in 1986 met de roman Hvite niggere.

Ambjørnsen is niet de belangrijkste hedendaagse Noorse schrijver, maar wel iemand die constant kwaliteit levert en daardoor zo goed als nooit ontgoochelt. In Noorwegen alleen al zijn er meer dan exemplaren van zijn werk verkocht. Net als Alnæs is hij een verteller, maar een verteller dan met een andere thematiek en een andere houding:

*Ambjørnsens speciale er den rå og usminkede skildring av personer og miljøer som på et eller annet vis har falt utenfor eller i protest har meldt seg ut av samfunnet*¹

zegt Øystein Rottem.

Twee van Ambjørnsens romans zijn in het Nederlands vertaald. Het zijn twee van de in totaal vier romans die hij over de de sympatieke maar sociaal onaangepaste Elling geschreven heeft: Fugledansen (1995) en Brødre i blodet (1996); de twee andere delen zijn Utsikt til paradiset (1993) en Elsk meg i morgen (1999).

Elling wordt wel eens vergeleken met een aantal figuren uit Amerikaanse romans en films, zoals Chance uit Kosinski's Being There (1971) en Forrest Gump uit de gelijknamige film, maar hij is een unieke creatie. Zijn grote probleem is zijn contactschuwheid. Hij probeert die te compenseren door een zekere grootsprakerigheid in de beschrijvingen van wat hij allemaal meemaakt en door een ongebreidelde fantasie:

*jeg hadde lært meg å **verdsette** min egen fantasirikdom, fabuleringsvevnen jeg hadde båret med meg helt siden guttedagene*² | waarden

In Utsikt til paradiset is Elling 32. Hij vindt zichzelf "litt av en enstøing"³ (11). Hij zit in de bijstand en koestert een grote bewondering voor de sociaal-democratische premier Gro Harlem Brundtland – hij houdt zelfs hele knipselboeken met foto's van haar bij.

We bevinden ons in het jaar 1992 en Ellings moeder is pas gestorven. Hij woont nu helemaal alleen in een flat in een appartementsgebouw op zo'n 10 metrominuten van het centrum van Oslo.

¹ Ambjørnsens specialiteit is de rauwe en onopgemaakte schildering van personen en milieus die op de een of andere manier buiten de maatschappij gevallen zijn of uit protest hun lidmaatschap ervan opgezegd hebben.

² uit Elsk meg i morgen, blz. 74.

³ een beetje een eenling

Elling heeft net een hele dure telescoop gekocht en "bespiedt" daarmee een aantal appartementen in een woningblok tegenover het zijne: dat is het "paradis" uit de titel. Vooral de bijna 70-jarige Rigemor Jølsen trekt zijn aandacht: hij observeert haar doen en laten niet alleen door zijn telescoop maar volgt haar ook stiekem op straat.

Rond haar maar ook rond de andere flatbewoners fantaseert Elling hele verhalen, die hijzelf absoluut voor waar neemt. Wanneer hij ontdekt dat in de flat waar het altijd donker blijft ene Arne Moland woont dan is Elling er vast van overtuigd dat dit de volwassen versie is van het boefje dat hem als kind gepest heeft en maakt hij voor zichzelf uit welke wegen de man sindsdien bewandeld heeft. Voor de lezer is het snel duidelijk: het is gewoonweg iemand anders die toevallig dezelfde naam heeft als Ellings vroegere kwelgeest.

Dit alles resulteert in komische en zelfs hilarische situaties zoals wanneer Elling een erotische droom heeft waarin o.a. Gro Harlem Brundtland prominent figureert of wanneer zijn "lichamelijke functies" het bespioneren van Rigemor Jølsen onmogelijk maken.

Maar toch is Utsikt til paradis fundamenteel ook een tragisch boek: Elling leeft een doelloos en contactarm schijnbestaan: zelfs een telefoongesprek voeren lukt hem niet. De roman bevat dan ook (hoe kan het ook anders?) zo goed als geen enkele dialoog. De slotscène met de opblaaspop is een ongenadige illustratie van Ellings situatie.

Fugledansen is een losstaand vervolg op Utsikt til paradis en kan zonder problemen afzonderlijk gelezen worden. Elling is door toedoen van de sociale dienst van de voorstad waar hij woonde in een psychiatrische instelling geplaatst – zelf heeft hij het over een "kuropphold" ⁴ (41) in een "rekreasjons-pensjonat" ⁵ (215). Hij probeert zich aan het leven daar aan te passen en dat is voor hem niet echt gemakkelijk: de communicatie met kamergenoot Kjell Bjarne verloopt aanvankelijk erg stroef: Elling vindt hem "en mann med et intellekt som en gressklipper" ⁶.(39)

Wanneer het kerstfeestje in de instelling voor Elling helemaal uit de hand loopt omdat het een erg pijnlijke herinnering in hem wakker maakt schrijft hij op aanraden van de psycholoog het verslag neer van een begeleide reis die hij een paar jaar daarvoor met zijn moeder naar Spanje maakte. Dit relaas maakt het grootste deel van Fugledansen uit.

Na verloop van tijd kan Elling overigens heel wat beter opschieten met Kjell Barne. Hij zal hem zelfs helpen met het opstellen van een nogal speciale brief...

Net als in Utsikt til paradis neemt Ellings fantasie ook in Fugledansen geregeld een enorm loopje met de werkelijkheid. Typisch voor hem is dan ook dat hij zijn vroegere

⁴ "verblijf in [...] kuuroord" (35) (vertaling Paula Stevens)

⁵ "rustoord" (181) (vertaling Paula Stevens)

⁶ "een man met de intelligentie van een grasmaaier" (33) (vertaling Paula Stevens)

dromen als "nokså barnslige guttefantasier" ⁷ (87) omschrijft. Ook de opeenvolging van hilarische passages (Elling wordt in Spanje met een hardnekkige erectie geconfronteerd wordt bij het aanschouwen van al het bloot op het strand) en passages waar een tragische toon doorklinkt is ook hier weer aanwezig, of het nu om het trieste lot van een zwerfkat gaat of over een paar herkauwers:

Bare sekunder senere sto jeg overfor Rosa og Lotto-Lita. Og forsto helt intuitivt at her på stedet skulle jeg oppholde meg i tiden fremover.[...]. De var så vakre at jeg nesten måtte gråte. For i disse tomme blikkene kunne jeg fornemme kosmos. Kloder i evighetsbaner rundt hverandre. Stillheten. De sto her og spiste for å opprettholde livsgnisten, mens øynene deres speilet det som kanskje kunne kalles det evige, det ubevegelige. Tankene mine tok uvante sprang, og jeg kunne kjenne hjertet mitt banke rolig i brystet. Jeg visste at hit kunne jeg gå, hvis dagene ble onde. Jeg kunne gå hit og se inn i de brune, blanke kulene, og finne den tørsten som andre fant i kirker og templer. Forsiktig strakte jeg hånden frem og strøk Lotto-Lita over mulen. Og hun lot det skje. ⁸ (38)

In Brødre i Blodet is Elling achteraan in de dertig en vindt de sociale dienst van Oslo dat hij zich na zijn verblijf in de psychiatrische instelling Brøynes weer stilletjesaan in de maatschappij moet reïntegreren. Samen met zijn maatje Kjell Barne krijgt hij een *trygdeleilighet* ⁹ (128) en een sociaal assistent (Frank) toegewezen. Die probeert hen ervan te overtuigen sociale contacten te leggen en dat lijkt nog te lukken ook. Elling en Kjell Bjarne adopteren twee kattenjongen. Elling heeft (naar eigen zeggen althans) zijn ongebreidelde fantasie onder controle gekregen, maar zijn brilsmurfachtige betweterigheid is elk geval nog prominent aanwezig.

Hij begint nu ook aan een carrière als dichter en maakt kennis met Alfons, die ooit dichter geweest is. En Kjell Barne, die slaat iemand van het vrouwelijk geslacht aan de haak: Reidun Nordsletten. Elling staat hem met raad en daad bij in die moeilijke onderneming.

De zachte, vriendelijke humor domineert in Brødre i Blodet, maar er zitten ook weer een aantal hilarische passages in, zoals wanneer Elling verslag uitbrengt van een door hem bijgewoonde poëzieavond waar ene Haakon Willum optreedt.

Elsk meg i morgen begint ongeveer vier jaar na Brødre i blodet. Elling nadert de veertig en maakt een serieuze terugval mee. Hij heeft het contact met de in het appartement boven hem wonende Kjell Bjarne (die ondertussen een parttime baan als flessensorteerder in de Prix heeft) en Reidun verbroken en zwerft als een zombie door de straten. Het zijn

⁷ "tamelijk kinderachtige jongensfantasieën" (74) (vertaling Paula Stevens)

⁸. Enkele seconden later stond ik oog in oog met Rosa en Lotto-Lita. En ik begreep volkomen instinctief dat ik hier de komende tijd wilde blijven. [...] Ze waren zo mooi dat ik moest huilen. Want in deze lege blikken kon ik de kosmos vermoeden. Planeten in eeuwige banen om elkaar heen. De stilte. Ze stonden hier te eten om hun levensvonk brandend te houden, terwijl hun ogen iets weerspiegelden wat je misschien het eeuwige, het onbeweeglijke kon noemen. Mijn gedachten maakten ongewone sprongen en ik voelde mijn hart rustig in mijn borst kloppen. Ik wist dat ik hiernaartoe kon gaan als de dagen te zwaar werden. Ik kon hiernaartoe gaan om in die bruine, glanzende kogels te kijken en de troost te vinden die anderen in kerken en tempels vonden. Voorzichtig stak ik een hand uit en aaide Lotto-Lita over haar snuit. En zij liet het toe. (32-33) (vertaling Paula Stevens)

⁹ Een "trygdeleilighet" is een flat waarvan de huur (voor het grootste deel) door de overheid betaald wordt omdat de bewoners ervan van een uitkering leven.

uiteindelijk Kjell Bjarne en Reidun die het heft in handen nemen en hem min of meer manu militari tot een zeker niveau van sociaal functioneren terugbrengen.

Elling beseft dat hij zich beter een vrouw zou vinden en laat zijn oog vallen op Lone Hammer. Ze werkt in een hotdogkraam in de buurt en Ellings probleem is natuurlijk dat hij ervoor moet zorgen dat ze in hem geïnteresseerd raakt. Hij krijgt er overigens spoedig nog een tweede probleem bij wanneer Reidun Bjarne aan de deur zet nadat ze hem weer met een pornovideo betrapt heeft.

Op een dag merkt Elling dat Lone een boek over UFOs aan het lezen is en besluit hij zich in dat onderwerp te verdiepen. Het is een thema dat ongekennde fabuleringsmogelijkheden biedt en Elling doet zich voor als iemand die al verschillende keren door buitenaardse wezens ontvoerd is:

*De er to. De er grå. De er rundt en tyve, kanskje en femti. Men det jeg først og fremst **biter meg merke i**, som jeg aldri kan glemme, er øynene deres. Ellipseformede, **overdimensjonerte** og sorte. Disse skapningene står der i lyngen og utstråler verken godt eller ondt, det er fristende å bruke uttrykket total nøytralitet om dem. De er forskere, og jeg utgjør et stykke blodfylt kjøtt med en **vettskremt** sjel. (184)*

opmerken
te groot (in vergelijking met de rest)

doodsbang

Het lukt hem op die manier wonderwel om Lones interesse te wekken maar Elling blijft natuurlijk Elling: de werkelijkheid (en dat blijkt ook uit de titel) is niet echt aan hem besteed...

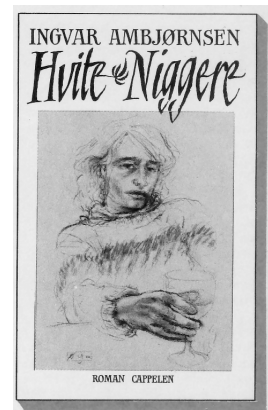
Drie van de Ellingromans werden verfilmd. Brødre i blodet werd "Elling" en kreeg een Oscarnominatie voor beste buitenlandse film. De film volgt vrij getrouw het boek, ook al is er minder ruimte voor Ellings fantasie. Daarna volgden "Mors Elling", gebaseerd op de Spanje-episode in Fugledansen (maar met een gewijzigd slot), en ten slotte "Elsk meg i morgen", gebaseerd op het gelijknamige boek. Ambjørnsen was tevreden over de verfilmingen, ook al vond hij ze wat aan de "snille" kant.

Hier volgt nog een kort (en dus erg onvolledig) overzicht van Ambjørnsens overige literaire productie:

Zijn doorbraakroman Hvite Niggere (1986) is een soort schelmenroman (de "witte negers" zijn natuurlijk de aan de Noorse maatschappij "onaangepasten") waarin drugs een belangrijke rol spelen.

De roman werd erg enthousiast onthaald toen hij verscheen: hij won in 1986 de eerste

prijs in een door uitgeverij Cappelen uitgeschreven wedstrijd en Øystein Rottem omschreef hem aan het einde van zijn bespreking in "Ny Tid" als "Frekk, frodig, fandenivoldsk. Anbefales på det heiteste!"¹⁰ Een kleine twintig jaar later blijven een aantal passages nog altijd erg grappig maar is er ook en déjà vu effect.

Ambjørnsen hanteert in Hvite niggere een bokmål met veel progressieve vormen en woorden die niet echt tot de standaardtaal behoren. Een paar voorbeelden: "kis(en)" ("kerel", "gozer"), "reven" ("stickie"), "spenn(et)" ("poen"), "kjerre (-a)" ("kar", "oude auto"), "blås(en)" ("sigaret"), "chillum(et/en)" ("pijp om hasj te roken"), "kåk(en)" ("stulp"), "spjel(et)" ("nor"), "snut(en)" ("smerissen").

In het volgende fragment beschrijft de uit het stadje Lillevik afkomstige verteller en hoofdfiguur Erling Haefs de keuken en het toilet van het "appartement" dat hij in Bergen van Lykken, een rockmuzikant die in de gevangenis beland is, overgenomen heeft:

*Kjøkkenet mitt ga jeg mer eller mindre opp med det samme. Det lå adskilt fra selve leiligheten, langt nede i en **belgmørk** korridor, vegg i vegg med den **trøblete¹ dassen²**. Lykken hadde advart meg og sagt at det var litt **rotete** der ute, og det stemte **forsåvidt**. Han var ikke så sterk med ord, Lykken. Det han mente med "rot" var noe sånt som trede svarte plastsekker med stinkende søppel – kilovis med **rekeskall** fra fjerne fester, flaskeskar fra kriger og krangler, femti kilo varmrøykte **sneiper¹** etc. Det var ingen som hadde **driti²** i vasken min, men det var antakelig bare fordi det ikke var plass. (293)*

pikdonker
¹ problematisch; ² een plee
 rommelig
 tot op zekere hoogte
 garnaalkop
 peuken; zijn gevoeg gedaan

Ambjørnsen heeft ook uitstekende thrillers geschreven. "De forsofne detektivene"¹¹ Lailia en Ronny Olsen, de centrale personages van Stalins øyne (1985), runnen een niet al te succesvol detectivebureau in Oslo. Ze zijn allebei stevige drinkers die het daarenboven niet al te nauw nemen met de echtelijke trouw, ook al staat dat een wederzijdse genegenheid niet in de weg:

*Et blikk til på den livstrøtte **kisen** som kom mot henne, den slitte frakka, skeivt knappa, fikk det til å **vrenge seg** i henne. Jeg trenger han, tenkte hun. – Og jeg ønsker han **pokkerivold**. Han er som alkoholen for meg – alkoholen i personifisert form! (137)*

kerel
verdraaien
 bastaardvloek

¹⁰ vrijpostig, sappig, doldriest. Heel erg warm aanbevolen!

¹¹ de uitgefuifde en losgeslagen detectives

De taal is "radicaal" Bokmål. Ambjørnsen kreeg in 1987 Språklisamlings litteraturpris¹². In zijn latere werk is de taal "conservatiever": voor Elsk meg i morgen kreeg hij in 1999 Riksmålsforbundets litteraturpris!¹³

Het grootste deel van hun inkomen beuren ze overigens zelf net uit het op de gevoelige plaat vastleggen van overspelige echtgenoten. Op een dag wordt een jeugdvriend van de Olsens vermoord teruggevonden in Hamburg. Ze trekken op onderzoek uit en komen terecht in een affaire die haar oorsprong vindt in de Tweede Wereldoorlog. Misdaad loont niet wordt altijd gezegd, maar of dat ook voor Laila en Ronny geldt komt de lezer pas op het einde van deze bijzonder genietbare thriller te weten.

In Den mekaniske kvinnene (1990) is de sfeer grimmiger. Het Hamburgse stadsdeel St Georg is niet zo berucht als zijn broertje St Pauli, maar wel van hetzelfde allooi: drugs en prostitutie maken er de dagelijkse werkelijkheid uit. Privé-detective Vic von Falk komt er aan de kost met het opsporen van tieners die in de poel des verderfs van de grootstad verdwenen zijn.

Op een dag krijgt hij het bezoek van de prostituee Maria Dammert. Zij is "den mekaniske kvinnene" van de titel: ze is op jonge leeftijd beide benen in een ongeval met een tractor kwijtgeraakt en loopt sindsdien met prothesen.

Maria Dammert engageert von Falk: ze wil dat hij ene Peter Feld, die ze als haar "verloofde" omschrijft, terugvindt. Von Falk komt erachter waar de drugdkoerier Peter Feld zich bevindt, en het is geen aangename ontdekking...

Den mekaniske kvinnene is duidelijk verwant met de Amerikaanse "hard-boiled detective stories" uit de jaren dertig en veertig, ook al ondervindt von Falk zelf aan den lijve dat de tijden sindsdien veranderd zijn:

Siden jeg fremdeles ikke fant de riktige orda, ga jeg henne like godt en dytt så hun tumla baklengs inn i dukkehemmet. Jeg fulgte rasket etter og lot døra gå i lås bak oss.

*En riktig **mandig** handling. Som klippet ut fra en kriminalfilm fra fortitallet. Bare med den forskjellen at i fortiåra hadde ikke søte jenter med **oppstoppnese**¹ **springkniv**² på film engang. (186)*

manhaftig

¹ wipneus; ² knipmes

¹² "Språklig samlings litteraturpris deles hvert år ut [...] til forfattere som først og fremst framviser litterære kvaliteter, men som i sin litterære kunst også gir verdighet til språkformer som peker fram mot et felles norsk skriftspråk." (Wikipedia): ("SSL wordt ieder jaar toegekend aan auteurs wier werk eerst en vooral literaire kwaliteiten bezit, maar die in hun literaire productie ook waardering tonen voor taalvormen die vooruit wijzen naar een Noorse eenheidstaal.")

¹³ "Riksmålsforbundets litteraturpris deles hvert år ut av Riksmålsforbundet for fremragende behandling av riksmålet." (Wikipedia) (RL wordt ieder jaar door het RF toegekend voor voortreffelijk gebruik van het Riksmål." (= de conservatiefste vorm van het Bokmål)

Den mekaniske kvinnene kreeg de Rivertonprijs 1990 voor de beste Noorse misdaadroman. In zijn bespreking van de roman noemt Espen Haavardsholm Ambjørnsen

*en av de frodigste fortellerbegavelsene som har dukket opp hos oss i løpet av det siste tiåret*¹⁴

en looft hij de

*slu sikkerhet i oppbyggingen av intrigen*¹⁵

ook al heeft hij wat bedenkingen bij het clichématige aspect van een aantal dialogen.

Dukken i taket (2001) is een thriller waarin wraak centraal staat. Stina is als jong meisje misbruikt en draagt daar nu nog altijd de gevolgen van: ze verblijft in een gesloten psychiatrische instelling en heeft al verschillende zelfmoordpogingen ondernomen.

Haar oudere zus Rebekka (nu 40+) besluit dat het tijd is om wraak te nemen op de man die voor dit alles verantwoordelijk is. Hij woont nu met zijn gezinnetje in een kuststadje in Zuid-Noorwegen waar ook het huis van Rebekka's (overleden) grootouders staat. Rebekka neemt daar haar intrek en begint een campagne van naamloze terreur. Ambjørnsen onthult maar heel geleidelijk wat er vroeger gebeurd is en wat er nu aan het gebeuren is. Rebekka vindt ook een "compagnon de route", een schilder met een uitgesproken voorkeur voor afwijkingen en gruwelijkheden.

*[S]kremmende fordi det utfoldes mot en bakgrunn av tilsynelatende normalitet. Det er det korte steget fra det helt hverdagslige til det helt grufulle som opptar Ambjørnsen her, den tynne binnemellom det gode og det onde i oss.*¹⁶

vond Øystein Rottem.

Ambjørnsen heeft natuurlijk ook andere romans geschreven. Innocentia Park is een roman over een midlifecrisis. Ik- en centrale figuur is de vijftigjarige Thomas Mader, een speculant in onroerend goed – in een moment van overdrijving zegt die zelf dat hij half Hamburg bezit.

Mader heeft er plots genoeg van, ontslaat zijn werknemers en bouwt zijn activiteiten in snel tempo af:

Hvor denne ideeen kommer fra har jeg ingen anelse om, jeg har ikke gjort noe forsøk på å finne ut av det heller, den bare popper |

¹⁴ een van de levendigste verteltalenten die bij ons in de loop van het jongste decennium hun opwachting gemaakt hebben.

¹⁵ de sluwe zekerheid in de opbouw van de intrige

¹⁶ angstaanjagend om het zich afspeelt tegen een achtergrond van ogenschijnlijke normaliteit. Het is de korte stap van het heel alledaagse naar het volstrekt gruwelijke die Ambjørnsen hier bezighoudt, het dunne vlies tussen het goede en het kwade in ons.

*opp som en boble i en sterke forurenset **dam**, det er ikke snakk om utbrenthet eller depresjon, jeg har det såvidt jeg kan forstå helt utmerket, likevel tenker jeg **avvikling**, stopp, stans!* (32) | vijver
opdoeken

Mader brengt zijn dagen dan door met wat hij zelf beschrijft als "ikke-virke": op zijn kantoor zitten en fiks tempowandelen – door de gehanteerde stijl met lange, vaak door invoegingen onderbroken zinnen lijkt het wel alsof de lezer overwegingen die tijdens die fysieke activiteit gemaakt zijn leest.

Dat wandelen gebeurt vaak in het Hamburgse Innocentia Park uit de titel – Mader woont in een villa in de buurt. Een radicale wijziging in zijn levensvisie is er niet. De relatie met zijn vrouw, de uitgeefster Renate blijft gekenmerkt door afstandelijkheid en cynisme: haar minnaar(s) laten hem koud. Zo wordt Mader een symbool voor de moderne mens die een problematisch contact met zijn medemensen heeft. De ontmoeting met zijn vrouw in Berlijn, waarbij ze pretenderen elkaar niet te kennen behoort, tot de meest vervreemdende van de roman.

Met zijn zoon Bernhard weigert hij ieder contact en hij spreekt er ongegeneerd over dat het kind eigenlijk ongewenst was:

*Som andre barn overrakte han oss tegninger, etterhvert **brødfjoler**¹ og andre mislykkede objekter fra **sløyden**², og vi tok imot og roste ham, **rasket ham i luggen**³, det var fint, flinke gutten, gutten til far og mor, men jeg sto der og løy og lurte på hvor i helvete jeg skulle gjøre av alt dette **rasket**.* (151) | een broodsnijplank; handenarbeid (= *schoolvak*); ³ bracht z'n lokken in de war rommel, zootje

En toch lijkt er iets wat op filantropie lijkt zijn geest binnengedrongen te zijn. In Innocentia Park wordt zijn aandacht getrokken door Astrid P., een jonge moeder die van de bijstand leeft en vaak samen met haar peuter Dieter in het park zit. Mader is er zelf niet van overtuigd dat hij nu een menslievend trekje gekregen heeft maar toch stuurt hij haar geregeld naamloze enveloppen met inhoud. En net dat zal hem ironisch genoeg in de problemen brengen...

Novellebundels begon Ambjørnsen pas laat te publiceren. Zijn drie belangrijkste bundels werden in 2005 verzameld in Djevelens fødselsdag. Het is een behoorlijk sombere Ambjørnsen die in Sorte mor (1994) aan het woord is: de dood en de eenzaamheid zijn prominent aanwezig in de bundel. Over de dood zei hij in een interview in Aftenposten in 1991 al "Det er mitt neste tema"¹⁷. De eenzaamheid wordt vaak nog benadrukt doordat de personages dikwijls naamloos blijven. "Grøft" gaat over een relatie die niet opnieuw opgebouwd wordt. In "Tre kvinner" (één van de best geslaagde novellen van de bundel) dwaalt de verteller doelloos rond in Oslo. De vrouwen die hij ontmoet hebben al even weinig uitzicht op een "beter" leven:

*Hun fortalte at kondomene var noe som **lå igjen etter mannen hennes**. Jeg så på pakningen, og forsto at han måtte* | blijven liggen was d.w.z. nadat haar echtgenoot

¹⁷ Het is m'n volgende onderwerp

ha gått herfra for veldig lenge siden. Og at det ikke hadde vært mange her i mellomtiden. Selv pleide jeg ikke å gå rundt med denslags på meg. Jeg var ensom og slik ville jeg ha det. Nå la vi her og skulle være ensomme sammen. (81)

vertrokken was.

In "En forsiktig gutt" komt een jongetje voor de eerste keer in contact met de dood. "Kaffe med Holger" gaat over een man die te laat bij het doodsbed van zijn broer arriveert. Eenzaamheid en dood gaan vaak hand in hand, zoals in "Vekk", over een man die zonder een spoor achter te laten naar Parijs vertrekt en daar zelfmoord pleegt wanneer zijn laatste geld op is. De hoofdpersoon in het titelverhaal "Sorte mor" trekt zich na een mislukte zelfmoordpoging in de eenzame natuur terug en creëert daar uit een boomstam een sculptuur. Deze novelle bevat ook (en dat is nogal ongewoon voor Ambjørnsen) vrij lange natuurschilderingen.

Typisch voor de hele bundel is ook dat er meer gesuggereerd dan gezegd wordt. In het al vermelde "Kaffe med Holger" is de broer meer dan waarschijnlijk aan AIDS gestorven, maar wat er in "Det ingen sier" (over achterklap in een kleine gemeenschap in Noord-Noorwegen) precies gebeurd is tussen de verteller en scholier Edward wordt aan de interpretatie van de lezer overgelaten. En waarom is de hoofdpersoon van "Vekk" naar Parijs getrokken?

Twee keer gaat Ambjørnsen de tragikomische toer op. "Revir" is een soort "this town is not big enough for the two of us" spoof waarin de verteller in een vervallen en verlaten Italiaans dorpje de confrontatie met een agressieve straathond aangaat. In "Måken" leidt de aanwezigheid van een meeuw in de tuin tot een echtelijke kortsluiting.

In 1997 verschijnt Natt til mørk morgen. Opnieuw gaat het over schijnbaar "gewone" mensen en opnieuw overheerst de somberheid. Øystein Rotttem formuleert het als volgt:

I denne novellesamlingen framstår i det hele tatt Ambjørnsen som en utpreget melankoliker, som en forfatter som tematiserer livets spark og sprell som desperate forsøk på å holde seg flytende i tilværelsen når angsten sitter som en tung stein i hjertet og truer med å trekke oss ned.¹⁸

Natt til mørk morgen begint heel sterk met "Musene" en "Sølvfjorden". De eerste novelle gaat over een man van meer dan 80, die zich nog vrij goed in zijn vel voelt, ook al is zijn vrouw overleden en hebben zijn kinderen "utviklet en heller sporadisk interesse for mitt selskap" (115) zoals hij het zelf zo treffend formuleert. Maar dan komen er muizen in zijn appartement, en het gekochte gif doodt hen op gruwelijke wijze... De hoofdfiguur in "Sølvfjorden" is een man van 44 die net te horen gekregen heeft dat hij nog maar een paar maanden te leven heeft en terugkeert naar het stadje waar hij zijn jeugd doorgebracht heeft.

¹⁸ In deze novellenbundel komt Ambjørnsen hoe dan ook naar voren als een uitgesproken melancholicus, als een auteur bij wie de schoppen en rare sprongen van het leven wanhopige pogingen zijn om zich in het bestaan drijvend te houden wanneer de angst als een zware steen ons hart belast en ermeer dreigt ons kopje onder te doen gaan.

De titelnovelle "Natt til mørk morgen" begint als een Stephen King thriller; de duistere kanten van volwassenen en de onmogelijkheid om het verleden buiten te houden spelen een belangrijke rol. In "Skogens hjerte" gaat het over twee mannen die samen met hun oude tante een tocht door de natuur maken: een tyttebær- en een soppetur (maar die paddestoelen hebben een psychedelisch effect). Misschien moet je wel een Noor zijn om deze novelle te begrijpen?

*Det var en vakker dag med sol og blå himmel, og jeg tenkte at vi ville få en fin tur over fjellet dersom vi bare kunne **tie** om det aller meste. (404)* | å tie = zwijgen

Zo eindigt "Bergtatt", het latse verhaal van Delvis til stede (2003). En er wordt (opnieuw) veel ongezegd gelaten in deze bundel. In "Duene" woont Njål samen met zijn vriendin Livi. Hij kent haar nog niet zo lang en vertelt haar dat hij via vrienden aan werk probeert te geraken. Daar is niets van waar: Njål is *want med arbeid* (372). En vrienden? *La oss være venner. Jeg har ingen.* (381) zegt hij tegen Livi nadat alles uitgekomen is. Wordt Njåls leven bepaald door het feit dat zijn ouders samen zelfmoord bleven toen hij pas zes was – een merkwaardige zelfmoord want dezelfde avond had hij ze nog samen horen lachen en dansen? Misschien is Njål ook wel een gevaarlijk man zoals zijn houding tegenover het duivenjong suggereert.

"Duene" is hier de enige novelle die in de derde persoon verteld wordt. De hoofdfiguren in de meeste andere verhalen (mannen van middelbare leeftijd of iets jonger) worden onverwacht met een onaangename gebeurtenis geconfronteerd: een zelfmoord, een beschuldiging van diefstal, een woninginbraak, een autoongeluk en wat volgt is de manier waarmee ze daarmee proberen om te gaan: van een soort acte gratuit tot een meedrijven met de situatie.

De sfeer is donker, met o.a. SM-praktijken en moord in het met een Roald Dahlachtige twist in the tail eindigende titelverhaal en een combinatie van hemelse Corellimuziek en een verkrachting in "Nye rom". Het schampere "En annen stjerne", over twee mannen die de avond van 23 december een figuurlijke en letterlijke trip maken, staat wat apart: drugs en alcohol: lood om oud ijzer, lijkt Ambjørnsen te suggereren.

Ambjørnsen kreeg voor Delvis til stede bijzonder veel lof toegezwaaid:

Ambjørnsen skriver direkte og levende om å være til stede i sitt eget liv – og om å skulke unna. Et sobert, nærmest lavmalt toneleie gir fortellingene en egen verdighet og fungerer godt som kontrast til handlingens kaotiske eller mørke buktninger.¹⁹

vond Tone Velldal. En Kjeld-Willy Hansen schreef:

¹⁹ Ambjørnsen schrijft direct en levendig over hoe het is om aanwezig te zijn in zijn eigen leven – en te spijbelen. Een sober, bijna gedempt register geeft de verhalen een eigen waardigheid en contrasteert goed met het chaotische en donkere bochtenwerk van het handelingsverloop.

Dette er ladede tekster som overrasker, uroer, forfører og sjokkerer ved å slå an strenger, risse opp og vise fram brokker, og som krever at leseren dikter med. Vi snakker kort og godt om antydningens kunst på sitt beste.²⁰

Ambjørnsen is ook erg bekend als jeugdschrijver. Vooral de "Pelle og Proffen" reeks uit het einde van de jaren 80/begin van de jaren 90 van de vorige eeuw is erg populair:

En salgsukses på til sammen syv bøker som har betydd mer for norske barns lesning enn all verdens leselyskampanjer til sammen.²¹

Pelle (Pettersen) en Proffen zijn twee tieners uit hetzelfde woningblok in de wijk Torshov in Oslo. Verteller Pelle omschrijft z'n ouders als overjaarse hippies: zijn vader is een soortement kunstenaar, zijn moeder zorgt door haar werk als "billettdame" voor de noodzakelijke poen. Proffens pa en ma zijn dan weer fervente "turgåere".

In het duo zelf is – zoals de naam het al aangeeft – Proffen de intellectueel (*Han er en racer i alle fag med unntak av gym*²²) en Pelle de man van de actie. Ambjørnsen zelf heeft aangegeven dat hij zijn inspiratie voor zijn duo voor een stuk uit de populaire Hardy boys reeks van het schrijverscollectief Franklin W. Dixon gehaald heeft, maar de "realistische" inbreng heeft hij daar wel niet vandaan gehaald: Pelle en/of Proffen produceren geregeld een "klyse" (rochel), moeten regelmatig gaan "pisse", registreren ook de aanwezigheid van "kjempemugger" (joekels van tietten) en weten vanzelfsprekend wat "å pule" (neuken) is.

En het zijn actuele thema's die Ambjørnsen aansnijdt. In het debuutdeel Kjempene Fall uit 1987 komt het duo op het spoor van een groep Noorse neonazi's. In Flammer i snø (1992) zijn een groep homohaters de slechteriken. Zo nu en dan wordt Ambjørnsen bijna didactisch. Wanneer Pelle hoort dat Proffens ouders niet echt kunnen aanvaarden dat één van hun kinderen homo is, is dit zijn reactie:

<p>- Hva? glapp det ut av meg. – Er det sant? Driver mora di og skreller¹ poteter med steinøks² også? Det du forteller nå er jo... Jeg mener, folka dine må jo leve i Cambrium silur...</p>	<p>flapte ik eruit ¹ schilt; ² een stenen bijl bedoeld wordt zoiets als "het Stenen Tijdperk"</p>
--	---

Jeugdboeken worden vaak aangeraden als eerste lectuur voor wie een vreemde taal studeert. Geldt dat ook voor de Pelle og Proffen reeks? Ja en nee. De plotstructuur is natuurlijk vrij eenvoudig en lineair gehouden, maar de gebruikte taal is dan weer niet zó eenvoudig. Ambjørnsen gebruikt hier nog (zoals wel meer auteurs in die tijd) een redelijk radicaal bokmål. Verder zijn er nogal wat informele en slangwoorden. Enkele willekeurig gekozen voorbeelden:

"Jeg ljuger [= lyger] faen [verdomme] ikke"

²⁰ Dit zijn geladen teksten die verrassen, verontrusten, verleiden en choqueren door snaren te beroeren, stuk te rijten en brokken te tonen, en die eisen dat de lezer meeschrijft. We hebben het hier gewoonweg over het superieur aanwenden van de kunst van het suggereren.

²¹ Het verkoopssucces van de in totaal zeven boeken heeft meer gedaan voor de leeslust van de Noorse kinderen dan alle leesbevorderingscampagnes bij elkaar.

²² Hij is een bolleboos in alle vakken behalve LO.

"Jeg sa til meg sjøl [= selv] at jeg ikke måtte begynne å jasse meg opp [= zenuwachtig worden]"
 "Bull-Eriksen rista på hue [= hode]"
 "... lange i maska [aangezicht] av skuffelse"
 "De ble stående under utelampa og preike [kletsen] litt"
 "Purken ["smeris"]... så nokså molefunken [beteuterd, sip] ut"
 "Det gikk rett på ræva" [Het werd een dikke flop -- "ræv" betekent zoveel als "kont, reet"]
 "... han var helt gåen [buiten zichzelf] av engstelse for åssen [= hvordan] det skulle gå"
 "Jeg slapp en skvett" [ik pleegde een plasje]

In Kjempene Faller wordt er overigens ook iets over België gezegd:

*Men samtidig visste vi jo at nazistiske organisasjoner i Norge hadde kontakt med liknende organisasjoner i utlandet. Og nettopp Belgia var et land som hadde **gått mye igjen** i de artiklene vi hadde lest. Man kunne lett få inntrykk av at det landet var litt av et **reir**¹ for nynazistiske **gjøkunger**² av alle mulige slag.*

veel voorgekomen

¹ een nest; ² een koekoeksjong

Gelukkig weet Proffen ons te vertellen dat *I Belgia snakker de fransk*. Oef.

Een aantal van de Pelle og proffen-boeken zijn verfilmd.

Over de tiener Phillip Moberg heeft Ambjørnsen tot hiertoe twee romans gepubliceerd. De eerste roman, Drapene i Barkvik (2005) (met op de cover van de Noorse uitgave "kriminalbok for ungdom og voksne") is in het Nederlands vertaald.

De 16-jarige Phillip Moberg heeft een moeilijke jeugd achter de rug. Na de scheiding van zijn ouders was hij flink op weg om een eersterangs jeugddelinquent te worden. Gelukkig greep zijn oom Ernst in en nam die Phillip onder zijn hoede. Die oom Ernst was vroeger een gevierd detectiveauteur, later werd hij journalist voor de krant Dagbladet tot hij daar om onduidelijke redenen moest vertrekken. Nu komt hij aan de kost als verslaggever voor Nye Kriminaljournalen, een magazine met niet echt een goede reputatie dat gespecialiseerd is in misdaad en foto's van blote vrouwen. Phillip vergezelt zijn oom soms als die een zaak "onderzoekt" en fungeert dan als fotograaf. Qua taalgebruik en levensopvatting is Phillip Moberg een adolescentenversie van de Amerikaanse hard-boiled detective.

In Drapene i Barkvik trekken de twee naar het kuststadje Barkvik. De schatrijke ex-reder Kruise is er met een bijl het hoofd ingeslagen. De dader lijkt al gevonden: Kruuses tuin- en klusjesman Håkon Leirvik. Samen hadden ze de hele nacht een enorme hoeveelheid alcohol achterovergeslagen.

Maar zo eenvoudig is het natuurlijk niet: tijdens het onderzoek dat Phillip en zijn oom naast dat van de politie voeren blijkt al gauw dat het schijnbaar vreedzame en idyllische kuststadje heel wat geheimen te verbergen heeft én de thuisbasis is van een excentrieke

kunstenares. Dat Phillip de neiging heeft om ook onafhankelijk van zijn oom te opereren zorgt er voor dat hij een paar keer in hachelijke situaties belandt.

een Scandinavische thriller volgens het boekje: lekker spannend, een beetje zwart, een tikkeltje maatschappijkritisch. Ideaal voor jongeren die over een paar jaar aan Henning Mankell en Stieg Larsson beginnen.

De levende og de døde (2006) was beschikbaar op het internet. Het verhaal begint zo:

*Det var på den tida da jeg ennå syntes **det var stor stas¹ å stelle til faenskap for² andre mennesker. Rettere sagt: Jeg hadde en oppfatning av at alle andre mennesker stelte i stand faenskap for meg.***

*Jeg var på vei nedover E18 i en stjålen Toyota Corolla. Klokkene var noe over ett om natta. Jeg hadde det travelt med å komme meg lengst mulig bort fra Oslo på kortest mulig tid. Det var ikke så nøye hvor jeg ville ende opp, så lenge det ikke var på et trangt rom med **gitter** for vinduet.*

¹ het was reuzeleuk

² de duivel aan te doen

tralies

Noten

Inleiding

Het citaat van Øystein Rottem komt uit zijn Norges litteraturhistorie, bind 8, Vår egen tid 1980-98

Utsikt til paradiset

Ingvar Ambjørnsen, Utsikt til paradiset, Oslo (Capellen), 2003¹⁴, ISBN 82-02-14771-9

Fugledansen

Ingvar Ambjørnsen, Fugledansen, Oslo (Capellen), 2003¹²,

Ingvar Ambjørnsen, Vogeltjesdans, Vertaald door Paula Stevens, Utrecht (Signature), 2004 ISBN 90 5672 089 9

Brødre i blodet

Ambjørnsen, Ingvar, Brødre i blodet, Oslo (Capellen), 2003², ISBN 82-02-16725-6, blz. 128.

Ingvar Ambjørnsen, Bloedbroeders, vertaald door Paula Stevens, Utrecht (Signature), 2004 ISBN 90 5672 088 0.

Elsk meg i morgen

Ambjørnsen Ingvar, Elsk meg i morgen, Oslo (Cappellen) 2000, ISBN 82-02-20102-0

Hvite niggere

Ambjørnsen Ingvar, Hvite niggere, Oslo (Cappellen) 1987³. ISBN 82-02-11300-8

Stalins øyne

Ambjørnsen Ingvar, Stalins øyne, Oslo (Cappellen) 1987⁴. ISBN 82-02-11078-5

De typering "de forsofne detektivene" is van Lasse Midttun in Farmand, 23.10.1987

Den mekaniske kvinnen

Ambjørnsen Ingvar, Den mekaniske kvinnen, Oslo (Cappellen) 1991². ISBN 82-02-12978-8

Het citaat van Espen Haavardsholm komt uit Dagbladet 23.08.1999

Dukken i taket

Ingvar Ambjørnsen, Dukken i taket, Oslo (Cappelen), 2001 ISBN 82-02-20207-8

De recensie van Øystein Rottem sond in Dagbladet, 19.09.2001

<http://www.dagbladet.no/kultur/2001/09/19/282764.html>

Innocentia Park

Ingvar Ambjørnsen, Innocentia Park, Oslo 2005². ISBN 978-82-02-24478-1

Djevelens fødseldag

Ingvar Ambjørnsen, Djevelens fødseldag, Oslo (Cappelen) 2006, ISBN 978-82-02-26170-2

Sorte mor

Het Aftenposteninterview uit 1991 is van 09.03.91

Natt til mørk morn

Het citaat van Rottem over Natt til mørk morn komt uit Dagbladet 25.11.1997

Delvis til stede

Het citaat van Tone Velldal komt uit VG 29.09.2003

Het citaat van Kjeld-Willy Hansen komt uit Østlandsposten 29.09.2003

Een uittreksel uit "Nye rom" van de bundel "Delvis til stede" is te lezen op:

<http://www.bokklubben.no/SamboWeb/side.do?dokId=165162>

Pelle og proffen

Het citaat over de "Pelle og proffen"-reeks is van Kaja Korsvold en komt uit Aftenposten 09.10.99

Ingvar Ambjørnsen, Kjempene faller, Oslo (Cappelen), 1992, ISBN 978-82-02-13750-2

Ingvar Ambjørnsen, Flammer i snø, Oslo (Cappelen), 2006, ISBN 978-82-02-25932-7

Drapene i Barkvik

Ingvar Ambjørnsen, Drapene i Barkvik, Oslo (Cappelen Damm), 2005. ISBN 978-82-0225370-7

Ingvar Ambjørnsen, De moorden van Barkvik, vertaald door Lucy Pijtersen, Rotterdam (Lemniscaat), 2008. ISBN 978-90-477-0105-7

Het citaat komt uit Metro van 19.01.09